

उत्तम सत्य

काही झाले तरी रामानंद खोटे बोलणार नाही बोललो तर ही माझ्या जानव्याला लावलेली कात्री , तिने जीभ फाढून घेईन माझी " आज पुरोहित तावातावाने बोलत होते.

त्याच्या जानव्याला कायमची कात्री लावलेली होती म्हणून लोकांनी त्यांना सत्यघोष असे नांव दिले. होय ' सत्यघोष ' तुझ्याबद्दल आम्हाला पूर्ण खात्री आहे. या समुद्रदृत्ताला वेड लागलेले दिसते काहीही बरळताना दिसतो. असो त्याच्या बोलण्यावर कोणीही विश्वास ठेवू नये. महाराजांनी न्याय दिला.

अशीच खात्री सत्यघोषासंबंधी सा-या जनतेला वाटत होती. लोक त्याच्याकडे आपल्या वस्तु ठेव म्हणून ठेवत. एकदा समुद्रदृत नांवाचा माणूस (एक व्यापारी) आपली मौल्यवान रत्ने, सत्यघोषकडे ठेवून परदेशी व्यापारासाठी जातो. त्याच्या दुदैवाने त्याचे जहाज वादळात सापडते, बुडून जाते. सर्व संपत्ती नष्ट होते. पण लाकडाचा ओऱका घेऊन तो कसाबसा किनारा गाठतो. विचार करतो की, बरे झाले जाताना मला रत्ने सत्यघोषकडे ठेवून पैसे मिळवीन आणि त्या साह्याने व्यापार करीन. अशा विचाराने तो सत्यघोषकडे येतो.

"पुरोहित महाराज , माझे धन तुम्ही मला परत घावे. "

" कोण तू . . . ? . . . मी तुला ओळखत नाही.

मी समुद्रदृत, माझे जहाज बुडून फार नुकसान झाले.

" अरेरे । खुप वाईट झाले, पण समुद्रदृता. दुःखामुळे तुझ्या काही लक्षात नाही असे दिसते.

तू

माझ्याकडे काहीच ठेवायला दिले नाहीस." सत्यघोष कपटाने म्हणू लागला.

समुद्रदृत - तुम्ही माझी थट्टा करू नका. मी आधीच नशीबाच्या थट्टेने बेजार झालोय.

मी थट्टा करीत नाही. खरंच, तू माझ्याकडे काही ठेवले नाहीस. आता मात्र समुद्रदृत चिडतो.

दोघांचे खुप भांडण होते. आणि प्रकरण राजाकडे येते. पण सत्यघोष खोटे बोलेल यावर कोणाचाच विश्वास बसत नाही . मग समुद्रदृत असे कसे सांगतो.? त्याचे धन सागरात नष्ट झाल्याने त्याला वेड लागले आहे सत्यघोषाच्या या दुष्ट कारवाईने समुद्रदृताला खरोखरच वेड लागण्याची वेळ येते. तो सर्व गल्ली - बोळात ओरडत हिंडत असतो.

सत्यघोष असत्यघोष आहे. कपटी आहे. त्याने माझी रत्ने लुबाडली आहेत... . . .

राणी दुपारच्या वेळी विश्रांती घेत असते. तेव्हा तिच्या कानावर समुद्रदत्ताचे ओरडने एकु येते. दासीकडुन तिला सर्व हकीकत समजते. मनात विचार करून ती राजाकडे जाते.

महाराज क्षमा असावी तुम्ही कितीही न्यायचतुर असला तरी समुद्रदत्ताच्या रत्नांचा न्याय करावा असे मला वाटते. असे म्हणुन तो सत्यघोषाला बोलावून घेते व पुरोहिताला सत्यघोषाशी द्युतात गुंतावून दासीला त्याच्या घरी पाठवते व त्याच्या बायकोला सांगायाला लावते की, सत्यघोष डावात हरले आहेत. व त्यांनी घरातील सर्व काही रत्ने, दागिने मागितले आहेत. बिचारी ती भोळी बायको सर्व काही देऊन टाकते. दासी ते घेऊन राणीकडे येते. राणी समुद्रदत्ताला बोलावून घेते. व त्याची रत्ने त्यालाच शोधायला लावते. समुद्रगुप्त त्याची रत्ने बरोबर शोधुन घेतो. सत्यघोषाचा असत्यपणा सिध्द होतो.

राजाला फार राग येतो. राजा सत्यघोषाची गाढवावरून धिंड काढुन राज्याबाहेर हाकलुन देतो. शेवटी सत्याचाच विजय होतो. समुद्रदत्ताची रत्ने त्याची त्याला मिळतात.

सत्यमेव वदेत प्रातः सर्व भूतोपकारकं ।
यध्दा तिष्ठत् समालम्ब्य मौनं सर्वार्शसाधनम् ॥

उत्तम संयम -- धर्म

एकदा एक कांसव नदीकाठी येऊन ऊन खात बसले होते. वाराही थंड होता. कांसव निर्भयतेने पडलेले होते. इतक्यात कांही कुत्र्याचे लक्ष तिकडे गेले. कुत्र्यांनी कांसवावर हल्ला केला. पण कासव सावध होते. त्यांने आपले डोके, हात पाय आंत घेतले व निवांत पढून राहिले. कुत्र्यांच्या हल्ल्यापासून ते बचावले.

कारण सर्व इंद्रियांना आवरून घेण्याची शक्ती त्याच्या शरीरात निसर्गतः आहे.

मानवाचे तसे नाही त्याला आसा बचाव सरता येत नाही. शत्रु पासुन बचाव करायला त्याने आपल्या मेंदुचा उपयोग केला. बुध्दि वापरली. शस्त्रात्रे शोधुन काढली. औषधामुळे रोगापासुन बचाव केला. कपड्यामुळे उष्णता, थंडी , इत्यादी पासून बचाव केला. तरीपण त्याचे शत्रु संपले नाहीत . शत्रु वाढत गेला.

कारण खरे शत्रु बाहेर नाहीत ते आपल्या अंतर्यामी लपले आहेत. आपणच आपले शत्रु बनलो आहोत. हे शत्रु म्हणजे आपल्या हृदयांतील क्रेध , अहंकार , कपट , लोभ , दंभ , असूया , इर्षा , या शत्रुंचा जितका ताप होतो तितका अन्य शत्रुंचा नाही दुसरे, आपली पांच इंद्रिये आणि मन. खरे पाहिले तर ही इंद्रिये आणि मन यांच्यात खूप शक्ती आहे. जीवनाचा विकास घडवून आणायला त्यांच्यासारखे मित्र नाहीत. डोळ्यांनी सौंदर्याचे रसग्रहण करता येते. शास्त्राचा अभ्यास करता येते.

अध्ययनसारख्या अत्यंत पवित्र कामात जीवन व्यतीत करता येते. पण हेत नेत्र कुणा सुंदर रमणीचे असले तर ती अनेकांना घायाळ करून त्यांचे जीवन दारुण बनवू शकते. नेत्रांत दिव्य तेज आहे. शंकराने आपल्या ततीय नेत्राने 'काम ' भस्म केला. कारण 'काम ' हा शंकराला - शम् (शांति, सौख्य) करणारा वाटला नाही . मानवी जीवनाचा बराचसा चांगला आयुष्याचा भाग उदरभरण आणि स्त्री - सुखासंबंधीच्या लालसेत जातो . तीच गोष्ट जिभेची . भुकेप्रेक्षा जिभेच्या विविध लालसेच्या पूर्तीसाठी किती खटाटोप ? उपभोगाच्या आसक्तीतुन शक्तीचा अधःपात होतो. इकडे फार कमी लक्ष जाते. आपले आसक्ती , चिंता, काळजी व असुरक्षरतेची भीति यामुळे मानवी जीनवाची फार हानी होते.

म्हणून संयमाचा मार्ग हाच एक असा मार्ग आहे. की जेथे उपभोगाची अशांती नाही, अस्वस्थता नाही. आहे तो आनंद आहे. कारण उपभोगातही ज्ञान, विवेक आनंद जागृत आहे. ही जागृती म्हणजे संयम . तुम्ही सर्कशीत पाहता की कोणी एखादा इसम सिंह , वाघ , यांचा खेळ करून दाखवित असतो. किती सावध असायला हवे त्याला ? नाही कां ? प्रत्यक्ष यमराजांच्या बंधू बरोबरच तो वावरत असतो. अगदी तशीच स्थिती आपली आहे. ही इंद्रिये म्हणजे त्या क्रुर प्राण्याप्रमाणेच आहेत. त्यांना सतत कह्यात ठेवावे लागते. सतत विवेक जागृत ठेवावा लागतो. सतारीच्या तारा नीट कसल्या असल्या म्हणजे त्यातून सुस्वर बाहेर पडतात. ताराच्या बंधनासारखेच संयमाचे आहे. जीवनाला आकार हवा असेल, त्यातून सुसंवादीत्व निर्माण करावयाचे असेल तर मन आणि इंद्रिये यांना एका विशिष्ट शिस्तीत बांधलेच पाहिजे. मनावर संस्कार व्हावेत म्हणूनच तर कुटुंबव्यवस्था जन्मास आली. धर्माचा विचार उद्भवाला . शिक्षणाची

पध्दती आणण अवलंबली. हि-याला पैलू पाडल्याने जसे त्याचे तेज वाढते तसेच आपल्या आत्मिक शक्तीचे आहे.

नदी वाहत जाते . पाणी वाहून जाते, पण तिला बांध घातला तर तिचे पाणी शेकडो एकर शेतीना पुरविता येते. वीज ही तयार करता येते. हे कां घडू शकते ? तर तिच्या पाण्याच्या प्रचंड शक्तीला बंधन घालण्यात आले. आपल्या आत्म्यातही खूप प्रचंड अशी शक्ती आहे. परंतु त्या शक्तीकडे आमचे लक्ष्य गेलेले नसते. आम्ही दीनवाणे दुस-याच्या तोंडाकडे पाहात राहिलो आहोत. आम्हाला जागृत होऊन या इंद्रियांना व मनाला बंधन घालून आत्म्याला सामर्थ्यवान बनविले पाहिजे. सुरवातिला हि इंद्रिये तुमचे एकणार नाहीत. एखादया माजलेल्या तरुण बैलाच्या नाकात घालतांना तो जसा त्रास देईल तशी इंद्रियेही करतील. परंतु इंद्रियांची शक्ती ही कार्य प्रवण असते. सर्व विधायक शक्तीना संयमित असावेच लागते.

तुम्ही सैन्याची कवायत पाहिली असेल हजारो शिपाई एका हुकूमाबरोबर उजवीकडे , डावीकडे वळत असतात. य कवायतीमुळे सर्व शक्तीचा संचय होतो. हजारो माणसांची शक्ती एकवटण्याची ही पध्दत आहे. तीच गोष्ट आपली झाली पाहिजे. तसे झाले तर फार मोठे सामर्थ्य निर्माण होते कि नाही पहा .

जीवन सुंदर करायचे, आनंदी , हसरे, उत्साही करावयाचे असेल तर संयमासारखा मार्ग नाही . संयम म्हणजे उन्नत आत्म्याचे सिंहासन आहे.

शमश्रुनवनीता , हे ताक घेऊन जा तुझ्या भांड्यात . . . गल्लीच्या टोकाशी असणा-या
शमश्रुनवनीतला एक आजीबाई हाक मारत होत्या.

शमश्रुनवनाता आता आपले खरे नांव विसरूनच गेला . सारे लोक त्याला शमश्रुनवनीतच म्हणत
शमश्रु म्हणजे दाढी - मिशा , नवनीत म्हणजे लोणी, शमश्रुनवनीत काही उद्योगधंदा करीत नसे. लोकांनी
दिलेले अन्न खावून जगायचे एवढेच त्याला ठाऊक , लोक त्याला दूध - तूप थोडेच देणार आहेत? कधी
तरी त्याला ताक मिळायचे आणि तोही ते ताक मोठ्या आवडीने खायचा.

रोजच्या सवयीने गावातल्या आया - बायांना त्याचा लळ लागला होता. त्या आठवणीने
त्यांच्यासाठी ताक काढुन ठेवत असत . आता ते ताक त्याने पिऊन टाकावे की नाही . . . पण छे:
पोटभर खायला नाही मिळाले तरी मनुष्याचा साठवण्याचा स्वभाव कधी जातोय का ?

या शमश्रुनवनीताच्या दाढीमिशात जे ताकातील लोणी अडकायचे ते त्याने साठवून ठेवायला
सुरुवात केली. त्याच निम्म आयुष्य संपलं तेव्हा त्या लोण्याने एक मडके भरले . आता रात्र झाली आहे
थंडी वाजत आहे. उद्या मात्र मी या लोण्याचे तूप करीन ... रात्री झोपडीत निजल्या निजल्या
शमश्रुनवनीत विचार करू लागला ओ हो सध्या तुपाला किती भाव आहे... तूप विकले की मला पैसे
मुबलक मिळतील मी त्याची गाय विकत घेईल मग माझा तुपाचा धंदा सुरु होईल ...
. . . मग काय ताकाचाही पैसा होईल मग दुसरी गाय विकत घेईल . ओ हो सारी गोशाळा
माझ्या मालकीची . वा वा . . . सा-या गोपालाच्या श्रेणीची मी प्रमूख होईल ----- मग माझाच
सगळीकडे अधिकार ----- परदेशातही माझ्या तुपाच्या हंड्या जातील. . . मला पैसाच पैसा मिळेल ---
--- मग राजदरबारात मला खूप मोठे मानाचे स्थान मिळेल. ----- या नगरातला मी प्रमूख श्रेष्ठी झालो
असेन ----- मग मी गणराज्याच्या निवडणुकीस उभा राहीन ---- राजेपद मला मिळेल. आताचे महाराजे
मला विनवण्या करतील ----- 'महाराज' माझ्या कन्येचा स्वीकार करावा. ठीक आहे. ओ हो चारुगात्री
स्वरूपसुंदर राजकन्या माझी पत्नी ----- देशोदेशीच्या राजकन्यांशी माझा विवाह होईल. ----- असे
म्हणुन शमश्रुनवनीत आपल्या मिशांना पिल देतो. ----- होय ---मला सुंदर पुत्र होईल----- तो पुत्र माझी
दाढी ओढेल ----- मिशा पिरगाळेल -----शमश्रुनवनीत स्वतःच आपल्या मिशांना पीळ देतो . अरेरे --

-----केवळ्या वेदना मुलगा असला म्हणुन काय झाले ? या नगरीच्या राजाच्या मिशा ओढतो. मुलाचे पाय पाळण्यात दिसतात आता मला त्रास देतो----- उद्या माझे राज्य हिसकावून घेर्इल----- म्हणुन मी त्याला शिक्षा करतोय व राणी सोडवायला येतेय छे तिचीही जास्त मिजास नाही, लाथेसरशी उडवून लावीन सा-यांना -----

असे म्हणताच त्याची लाथ त्या मडक्याला लागते. मडके फुटून लोणी पेटलेल्या शेकोटीत पडते. आग भडकते.सगळी झोपडी जळू लागते. तरीही स्वज्ञ पाहणा-या श्मश्रुनवनीतास त्याचे भान रहात नाही. मी सर्वाचा पराभव करीन. सम्राट बनेन. चक्रवर्ती बनेन चक्रवर्ती ची झोपडी जळते.----- आता आग श्मश्रुनवनीतापर्यंत येते.

'श्मश्रुनवनीत ' त्याची झोपडी सारी सारी जळून जाते. श्मश्रुनवनीतास हसू नका. त्याचे सगळे मनोरथ होते. त्याच्याकडे राज्य वगैरे काहीच नव्हते पण आमच्याकडे धनधान्य पैसाअडका काही असले तरी अखेर त्याची राखच होणार आहे. आमच्या देहाचीही राख होणार पण त्यासाठी मात्र आम्हाला इच्छांच्या अग्नीत जळावे लागणार आहे म्हणून म्हणा-

लोभ पापका बाप है । उत्तम शौच पुण्य शुद्धीका मायबाप है ।

उत्तम शौच धर्मकी जय ;

नीलीची गोष्ट

भव्य होते ते जिनमदिर . अन् त्या वेळी जिनमंदिरात प्रवेश करणारी ती जणू देवताच वाटत होती . कुरळ काळे केस. लाल लाल गाल . निळे डोळे नि त्या जोडीला गोरा गोरा रंग त्या मुलीचं नांव होत नीली. जिनेंद्राच्या पूजेसाठी चालली होती. ती हातात आष्टद्रव्ये घेऊन ।

अन् त्याच क्षणी पाहिल तिला सागरदत्तानं . पाहताक्षणीच निश्चय केला त्यानं - लग्न करीन तर याच मुलीशी . घरी पोहोचला पण जेवेना, झोपेना की उठेना . ध्यासच लागला होता. ना

नीलीचा . हे पाहून समुद्रदत्तानी प्रश्न केला. " बाळ ? बरं का वाटत नाही तुला ? कायं हवं ते सांग " |

सागरदत्तांनी सांगितलं , पिताजी , जिनदत्त शेटजीची नीली हवी आहे मला पल्ली म्हणून . अन्यथा मी जगणार नाही. समुद्रदत्त म्हणाला , " बेटा , जिनदत्त जैनधर्मी आहे. जैनेतरांना ती निली देणार नाही . पण करू यात आपण काहीतरी युक्ती |

अन् त्याच दिवसापासुन सुरु झाली त्याची जिनेद्र भवित अगदी सकाळ, दुपार व संध्याकाळ . भजन , पूजन , अष्टक, आरती, व उपवास | अन् मग हळूचच मागणी घातली नीलीला जिनदत्ताजवळ . जिनदत्ताचा आंनद गगनात मावेना. कारण एवढे जिनभक्त मिळणे कठीणच होतं त्याला चटकन् होकार देऊन टाकला त्याने अन् शुभमुहूर्तावर नीली व सागरदत्त यांचा विवाह पार पडला.

विवाह पार पडताक्षणी च दोघे पितापुत्र पुनः बौध्द झाले. व जिनभक्तीचा अंशही राहिला नाही त्याच्याजवळ. नीली सासरी येण्याचाच अवकाश तोच कळली तिला सारी भानगड फार फार दुःख झालं तिला. पण झाल्या गोष्टीला इलाज नव्हता. मूग गिळून गप्पं बसावं लागलं बिचारीला. |

एके दिवशीची गोष्ट . नीली बसली होती स्वयंपाक करायला. तोच निरोप आला समुद्रदत्तांचा. आमचे महान ज्ञानी साधु आले भोजन तयार कर त्यांचेसाठी . नीलीनं पाहिलं डोकावून , अनेक साधु लोकानी गच्छ भरलं होतं तिचं घर.

लवकरच स्वयंपाक तयार केला तिनं . अन् सर्वाना जेवायला वाढलं . वाढतांना हसत होती नीली . सास-याला वाटतं साधुनां आहार देते. देत असेल हसत मुखानं . संपलं थोळ्याच अवधीत जेवण. अन् सारे शोधु लागले आपापली पादत्राणं सर्वाची एकेक नाहीशी झाली होती. शोधशोध चालूच होती.

इतक्यात नीली आली तिथं गंमत पहायला. ती मृणाली, " सर्वज्ञ आहात ना तुम्ही ? मग ओळखा की कुठं आहेत पादत्राण . ती तर तेव्हाच पोटात गेली आहेत. कळत नाही तुम्हाला? ओकारी करा मृणजे समजेल."

एका साधुने वमन केले. अन् सारे चर्माचे तुकडे पडले बाहेर . चर्म तुकडे बाहेर पडण्याचाच अवकाश सारे चिड्ले नीली वर . सासू , सासरा अन् नणंद . सा-यांनी डांगोरा पिटवला गावांत . नीली कुलटा स्त्री आहे . कलंकिनी आहे. व्यभिचारी आहे. हे एकुन नीलीला आकाश कोसळ्यासारखे झाले. मरण परवडले असे वाटू लागले. हे दुःख सहन होईना तिला ।

अन् त्याच क्षणी तिनं निश्चय केला जोपर्यत माझ्यावरील कलंक जात नाही तोपर्यत मी अन्नपाण्याला हातही लावणार नाही अन् चटकन् धाव घेतली तिने जिनेद्राकडे । ध्यान धरून तेथेच बसली. ना अन्न ना पाणी. तोच जिनेंद्र भक्तावर संकट आलेले पाहुन शासन देवतेने धाव घेतली. नीलीकडे अन् मृणाल्या, " काही काळजी करु नकोस तू मुली , आम्ही तुझा कलक धुऊन काढु -- उद्या सकाळ पर्यत " वक्षणातच अदृश्य झाल्या.

पहाटेची मंगळ वेळ . स्वच्छ ऊन पसरलं होतं सगळीकडे पण एक विचित्र गोष्ट घडली याच वेळेला . गांवातील वेशीच दार बंद झालं . आपोआप आणि इकडे राजवाड्यात झाली, आकाशवाणी - " हे राजा जी सती असेल तिच्याच पदस्पर्शान दार उघडेल . अन्यथा नाही । " झाले । आकाशवाणी होण्याचाच अवकाश , पण कुणीही विषाची परीक्षा करायला धजेना.

सारे शिपाई बिचारे दमून गेले. स्त्रियाना बोलावून बोलावून . शेवटी काही शिपाई जिनमंदिरात आले. स्त्रिया बसण्यासाठी . तो नीली डोळे मिटुन बसलेली.

वाट पहात बसले तिची . थोड्याच वेळात ध्यानं संपलं तिच. अन् शिपयानी विनवणी केली तिला. मंत्रोच्चार करून दाराला पायच लावण्याचा अवकाश तोच खाड्कन् उघडले दार . अन् जयजयकार झाला. सती नीलीकी जय ।

नीलेच्या पावित्र्याबद्दल शंका घेणा-याची तोंडे बंद झाली. सासू - सासरे देखील तिची स्तुती करु लागले. नीली मनाने , वाणीने आणि आचरणाने शुध्द आहे हेच तिने सिध्द केले.

उत्तम संयम

" संयमला भिऊ नका । संयमाला भिऊ नका. "

परम पूज्य . १०८ चारित्र चक्रवर्ती आचार्य ---

शांतिसागर महाराजांचा अंतिम उपदेश - सल्लेखनेने काया क्षण झाली असतानाही ३६ व्या उपवासाच्या दिवशी अत्यंत तब्बलीने केलेला उपदेश , का बरे - - - भीती वाढते आम्हाला, संयमाची भीती ? बापरे । ती व्रत वैकल्ये - - - - उपवास - तापास जमेल कां आम्हाला सारें हे - - - - पण लोभ सुटला आणि दयाभाव असला की संयम आपोआप होतो. संयम म्हणजे काय ? दया आणि इंद्रियावर विजय. पण काय होतं , कवळं पण वळत नाही । मग काय आचार्य सांगतात - - - - - - झोपेल एवढा करा. त्याचे फळ मिळाले की, जालच पुढे पुढे - - - " ऐका तर गोष्ट त्याची "

खदिरासार नावाचा एक भिल्ल होता. पशु - पक्षयांची शिकार हाच त्याचा व्यवसाय , पण त्याच्या भाग्याचाच उदय जणू - - - - त्या जंगलात एक मुनि महाराज आले. आईमागे मुले धावतात त्याप्रमाणे श्रावक देखील नगर सोडून जंगलात येतात. - - - - त्यांचा उपदेश सदाचाराची व्रते स्वीकारतात. जंगल मे मंगल होऊन जाते.

कितीही पापी जीव असला तरी त्यांत चांगुलपणा कुठेतरी अंश असतोच . सर्वांनी व्रते घेतलेली पाहून खदिरासार भिल्लालाहो वाटले आपणही काही व्रत घ्यावे. सर्व लोक नगरात परतल्यावर तो घाबरत घाबरत महाराजांपुढे येतो.

" अरे असे भीतोस कशाला । ये ना पुढे " वासल्याने महाराज म्हणतात . " साधूबाबाजी मला काही तरी सोडायचे आहे . नियम घ्यायचा आहे . - - - - महाराजांनी त्याला सात व्यसनाचा

त्याग करायला सांगितले . हिंसा , खोटे बोलणे , चोरी, कुशील, परिग्रह , ही पापे सोडायला सांगितली, तो म्हणाला महाराज मी हे काहीच सोडु शकत नाही. - - - - " महाराज मी दररोज मांसाहार करतो, त्यावरच माझे जीवन आहे. मी बाकीच्या गोष्टी सोडु शकत नाही.

महाराज त्याला म्हणाले तू कावळ्याचे मांस खातोस काय?

"छ्या , छ्या . . . असला घाणेरडा पक्ष ----- कोणी खाणार नाही त्याचे मांस " महाराज म्हणाले , तुला कावळ्याच्या मांसाचा त्याग आहे. "

" वेडा जीव " आपण व्रत घेतले असे समजून आनंदात घरी परततो . कावळ्याचे काय आणि कोणाचे काय, मांस हे गलिच्छच , रक्त - पू यांनी भरलेले - - - -

ब्रताची सुध्दा परीक्षा होते. ब्रत म्हणजे वरपांगी गोष्ट नाही. खरोखर अंतःकरणातून त्याग पाहिजे. तो भिल्ल पुढे आजारी पडतो. अगदी मरायला टेकतो. वैद्याला बोलावले जाते. बोलुन - चालुन भिल्लाचाच वैद्य - - - औषध बनवून कशाचे देतो तर " कावळ्याच्या मांसाचं ,"

खदिरासारने मांस घ्यावयाचे नाकारले . त्याची समजुत घालण्यासाठी मेव्हणा येऊ लागला तर रस्त्यात एक तेजपुंज स्त्री जोर - जोरात रडत असलेली . मेव्हण्याला दया आली, त्याने विचारले बाई ती का रडत आहेस?

मी वनदेवता आहे. खदिरादासाराला मांस खाऊ घालुन ब्रतभ्रष्ट करण्याचा प्रयत्न करु नकोस. ब्रत पालन करून त्याला मृत्यु आला तरी चालेल. तो माझा पति होणार आहे. पण तुमचे एकून मांस खाल्ले तर मात्र नरकात जाईल .

मेव्हणा खदिरासाराकडे जातो. त्याला सगळी हकीकत सांगतो. खदिरासाराच्या मनात विचार येतो. एक कावळ्याचे मांस सोडले तर माझे कल्याण होणार मी वन देवीचा पति होणार मग महाराजांनी सांगितल्याप्रमाणे वागलो तर काय होईल - - -

श्रावकाची १२ ब्रते धारण करतो.
सल्लेखाना साधून स्वर्गात जाऊन देव होतो.

पहा संयमाचा चमत्कार , साधे कावळ्याचे मांस न खाल्यास एवढा परिणाम तर उत्तम धारण
केल्यास आम्हास किती फायदा होईल.

उत्तम संयम धर्माचा विजय असो ।

उत्तम सत्य ---- धर्म

लहानपणापासुन खरे बोलण्याचा उपदेश आपण ऐकत आलो आहोत. पण खरे का बोलायचे ?
काय होतं खरे नाही बोललो तर । असा प्रश्न तुमच्या पुढे आला तर काय उत्तर घ्याल.

सत् म्हणजे काय ? सत् म्हणजे जे आहे. जे नाही असे वाटते तेही सत्. जे वचनाने कधी
कधी सांगता येत नाही ते ही सत् होय. म्हणजे खरे पाहिले तर सर्व विश्व सत्यानेच भरले आहे. जे
आपणाला दिसले, समजले, कळाले, तेच सत्य हा दुराग्रह आणि दुराग्रह म्हणजे हिंसा। सत्य म्हणजे सर्व
वस्तु जातीचा आत्मा ।

एकदा एका शिष्याने विचारले - " गुरुदेव , वस्तु कशी आहे ?"

गुरुदेव म्हणाले , " वस्तु त्रयात्मक आहे. क्षणाक्षणाला वस्तु बदलते नवीन रूप घेते. परंतु जुने
जाऊन , नवे येऊनही वस्तूचा वस्तुपणा तसाच राहतो. गंगेचेच पहाना । गंगा नदीचे पाणी नित्य वाहत
राहते. येते जे पाणी आपण पाहिले ते दुस-या क्षणांत तिथे राहत नाही . नदी नित्य बदलते. तरीही ती
गंगाच राहते.

हे सत्य आहे. मानवी जीवनही गंगेसारखे आहे जुने आचार, विचार हळु हळु बदलतात नवे दाखल होतात. व मग तेही जुनेच होतात हेच तर सत्य आहे. आचार्यांनी सत्याचे वर्णन फ़ी असेच केले आहे. एक हजार वर्षापूर्वी जे असत्य गणले जात होते. काल्यनिक वाटत होते ते आज सत्य वाटते. जे काल सत्य होते. प्रत्यक्ष होते आज असत्य वाटते. माणुस चंद्रावर मोटार घेऊन हिंडतो असे जर शंभर वर्षापूर्वी सांगितले असते तर ती कवि कल्पना ठरली असती सातश प्रवासी घेऊन हजारो मैल वेगाने उडणारी विमाने आज सत्य आहे. काल ती कवि - कल्पना होती. हजारो लाखो मैल दुर करून माणुस एकमेकाशी बोलु शकतो. त्यांची चित्रे पाहू शकतो . हे आज विज्ञान युगात सत्य आहे.

तेव्हा सत्य काय आहे आणि सत्य काय नाही हे सांगता येणे सर्वांना अवघड आहे. आईन्स्टाइन नावाचा एक शास्त्रज्ञ परवा परवाच मृत्यु पावला . त्यान सापेक्षतावादाचे समर्थन करून अनेक शास्त्रीय किंवा वैज्ञानिक सत्याला ही सापेक्षतावादालाही काकणभर मात करील असा अनेकांतवाद सांगितला. एका वस्तूला अनेक दृष्टीने पाहणे शक्य आहे . जितके दृष्टीकोन तशी वस्तू दिसेल. शिवाय नेत्राची रचना, वस्तुची समीपता किंवा दूरता यामुळेही वस्तु वेगवेगळी दिसते. याचा अर्थ असा की आपण जेव्हां अमूक एक सत्य आहे म्हणतो तेव्हा ते म्हणत अनाग्रही असावे हड्डीपणाचे किंवा हेकेखोरणाचे नसावे आणि आपल्या आत्म्यास वाटणारे सत्य हेच परम दैवत मानावे, राष्ट्रासाठी मरणारे , धर्मासाठी प्राणार्पण करणारे तत्वनिष्ठेसाठी जीविताची बाजी लावणारे यांच्याही निष्ठा ह्या सत्यच होत, मार्ग भिन्न असले तरी निष्ठा अत्यंत जाज्वल्यच असते.

या सत्यनिष्ठेतूनच वाणीचे पावित्र्य उद्भवते. वाणीतून सत्य उद्गारच बाहेर पडतात. घडलेले, पाहिलेले, ऐकलेले जसेच्या तसे ग्रहण करणे हे अवघड सत्य आहे. त्यानंतर त्याचे नीट, स्वच्छ, निशंक , संशयरहित प्रतिपादन करणे हेही सत्यच होय. कार्यकरणाचा अभ्यास करून पुढे घडणा-या घटनांचे स्वच्छ कथन हेही सत्यच होय. जसे जसे ज्ञान स्वच्छ, निर्मळ, शुद्ध तसेतसा ज्ञानशक्तीचा आवाकाही फार मोठा.

शब्द हेही सत्य जाणण्याचे , सांगण्याचे माध्यम यांच अर्थाने शब्दाला परब्रह्म म्हटले आहे.

आजची

ज्ञानाची गंगा दुथडी भरून वाहात आहे. याचे कारण शब्दच । पण शब्द हे माध्यम । त्यातुनच मनाचे, वस्तुचे स्वच्छ प्रतिबिंब उमटले पाहिजे परंतु आजकाल शब्द हे मनातील भावना लपविण्याचे साधन बनले आहेत. लोकांना भुलवुन , थापा देऊन , त्यांना विश्वासात घेऊन त्यांचा विश्वासघात करणारे लोक शब्दांचाच आश्रय घेतात. वरून मधांत बुडविलेले शब्द वापरले जातात आणि करणी मात्र कसायाची केली जाते. असत्याची दुनिया खुप विस्तारात आहे. त्यामुळे पावित्र्य , मांगल्य, वित्त्रास, प्रेम आदी भावनांचा नुसता फाफट पसारा उरला आहे. सामान्य कुवतीच्या माणसांना " बनवणे " व स्वार्थ साधणे याच्या पलीकडे काहीच उरले नाही. हा

खोटेपणा जीवनाच्या सर्व अंगोपांगात मुरला किंबहूना जे खोटे नसेल तर रुचतही नाही.

या असत्याने भारावलेल्या जीवनाला खूप मोठा आघात सहन करावा लागणार आहे. जीवन असत्यावर चालणेच शक्य नाही. जीवनाचा प्रवाह सत्याच्या शोधात राहिला पाहिजे.

" असत म सत् गमय " ही ऋषीवाणी सत्यच ठरली पाहिजे.

जीवनात गतिमानता येते ती सत्यानेच । सत्य हेच जीवन आहे. याचा खोलवर ठसा मानव हळदयावर उमटविला पाहिजे त्याशिवाय जीवनाला अर्थच उरणार नाही.

आजच्या औद्योगिक क्रांतीच्या काळांत जीवनात विस्तारण्याच्या ऐवजी संकोच पावत आहे. मानवाची जात वाढत आहे. पण त्यातील मानवत्व लोप पावत आहे. हे जीवन विषयक सत्यही उलगडले पाहिजे. सत्य म्हणजे फुलातील सुगंधासारखे . तो सुगंध फुलाला व्यापून असतो. तसेच मानवी जीवनाला सत्य वेष्टून राहिले पाहिजे.

एकदा कृष्णाला त्याच्या आईन शिक्षा केली. कारण त्याने माती खाल्ली होती. चापट तोंडात बसताच त्या बालकृष्णाने रडायला सुरुवात केली. बालमुखांत यशोदेला विश्वरुपाचे दर्शन घडले. अशी कथा एकाने रंगविली आहे. बालश्रीकृष्ण त्यावेळी म्हणाला - " आई , माती कोणी खाल्ली ? मी कशाचा बनलो आहे. ? या देहाची पुढे काय गत होणार आहे. ? मी माती खाल्ली हे खरे आहे आणि खोटे ही

आहे. वास्तविक मातीनेच मातीला खाल्ले. आत्म्याचे अमरत्व मातीला मिळू शकत नाही. तो माती खात ही नाही. ते आत्मतत्त्व सा-या विश्वाला जाणून स्वतःच्या ठिकाणीच स्थिर आहे."

उत्तम संयम

फार फार वर्षापूर्वीची गोष्ट आहे. ही एक होता राजा त्याच नांव होत पंडितेश . अगदी नांवाप्रमाणेच पंडितांचा अन् विद्वानांचा चाहता. सदान् कदा पंडितांच्या मेळाव्यात असणारा . विद्वान लोक इतके आवडत त्याला की त्यानं स्थापलं होत एक विद्वानाच नवरत्न मंडळ . नेहंमीच सत्कार करी तो पंडिताचा . भेट देई विद्वानांना अन् बक्षिसही देई. त्यांना वारंवार | तर कधी एकांतवासाचीही सोय करत असे त्यांच्या.

अशीच एकदाची गोष्ट. एक होता विद्वान त्याच नांव होत सर्वश्री अति हुशार नि चतुर . पण दारिद्ररूपी देवाची कृपा दृष्टी होती बिचा-यावर . झालं | पंडीतेशाला कळण्याचा अवकाश की सोय केली त्यानं या विद्वानाच्या एकांतवासाची . चांगला १२ वर्ष अभ्यास केला या सर्वश्रीनं अन् सारे ग्रन्थ आत्मसात केले त्याने टीप कागदाप्रमाणे . हुशार व चतुर म्हणुन ख्याति झाली सर्वश्रीची सगळीकडे . अन् पंडितेशानेही ठरविल सर्वश्रीचा सत्कार करण्याचे.

सत्काराची तयारी सगळीकडे होऊ लागली. तोच पंडितेशने लेखन स्पर्धा जाहीर केली. त्या सर्वश्रीच्या सत्काराच्या प्रसंगी लेखन स्पर्धा जाहीर करण्याचा अवकाश की भराभर ग्रन्थ येऊ लागले. पंडिताचे अन् विद्वानाचे या स्पर्धसाठी इतके ग्रन्थ आले की त्याची गणती करता येईना |

उगवला एकदाचा सत्काराचा दिवस. अन् सत्कार प्रसंगी चतूर व कुशाग्र बुध्दीच्या सर्वश्रीनं सुरुवात केली एकेक नांव वाचायला . हाता होता बलवान इंद्रियग्रामी विद्वानपि समकर्षति | हे ही नांव वाचायला मिळालं त्याला मग आश्चर्याचा धक्काच बसला सर्वश्रीला . कारण त्याचा अर्थ होता इंद्रियांचा समुह बलवान असुन त्याच्या आहारी विद्वान सुध्दा जातो. पुस्तकाचे नांव वाचण्याचाच अवकाश की डोळे लालभडक झाले सर्वशीचे. अन् या विधानावर कसुन टीका केली . त्या सर्वश्रीनं या ग्रंथाच्या लेखकाबद्दलही अपशब्द काढले त्याने भर दरबारात . अन् हे विधान म्हणजे " उंबराचं फुल " अशक्य कोटीतील गोष्ट असही ठासुन सांगितलं त्यानं.

अर्थात लेखकाचंही अस्तित्व होतच त्या दरबारात . हा सा रा अपमान निमूटपणे सहन केला त्या लेखकानं . अगदी मूग गिळुन गप्प बसला तो त्या क्षणी . कारण हे विधान १०० टक्के सत्य असल्याची खात्री होती त्याला. पण त्याने केली एक भीषण प्रतिज्ञा आणि ती म्हणजे या विधानाची सत्यता पटविण्याची ।

थोड्याच वेळात ग्रंथ समीक्षण पार पडले. अन् निकालही झाला य लेखन - स्पर्धचा । अर्थात् मुक्ताफळशिवाय काहीच वाटणीला आलं नाही या अज्ञात लेखकाच्या . सत्कारही पार पडला सर्वश्रीचा. अन् विसर्जन झाली सभा थोड्याच वेळांत . सर्वश्रीनीही सभास्थानं सोडलं . अन् पुन्हा एकातवासांत गेले ते

झानाच्या पूर्णतेसाठी व सुरु केला आपला व्यासंग त्यानी पूर्ववत् ।

एके दिवशीची गोष्ट . तो लेखक आला सर्वश्रीच्या कुटीजवळ . त्याने घेतला नर्तिकीचा वेश. वेळ होती रात्रीची मोहक असं पिठुळ चांदण पसरलं होतं पृथ्वीवर . त्याला जोड होती नीरव शांततेची . पानं मंदस्मित करीत होती. तर फुलं हासत होती । अन् त्यात भर होती अप्सरेहुन सुंदर असणा-या नर्तिकेची . क्षणातच नृत्य सुरु केलं त्या अनुपम नर्तिकेन . मनाला वेड लावणारा तो नूपुरांचा मंजूळ आवाज. सारी पृथ्वी भारावून गेली य मोहक आवाजानं . अन् सर्वश्रीनी डोकावलं बाहेर.

एक अप्रतिम सौंदर्य अन् त्याला जोड होती नृत्याची सर्वश्रीना राहवेना कुटीत . क्षणातच त्यानी दार उघडलं कुटीच . अन् बाहेर आले ते कुटीच्या . तोच त्या सुंदर अप्सरेन नृत्याला गाण्याचीही जोड दिली अन् सर्वश्री निघाले बेभान होऊन तिच्याकडे . क्षणातच सारी तपस्या वितळ्ली त्यांची . ग्राठलं तिला अन् कायं आश्चर्य ?

नर्तकीन क्षणातच खर स्वरूप प्रकट केलं अन् स्पर्धत सादर केलेल पुस्तक दिलं त्याच्या पुस्तकावरील बलवान इंद्रियग्रामी विद्वानपि समकर्षति ह्या वाक्यामुळे लख्खकन् प्रकाश पडला. सर्वश्रीच्या डोक्यांत . चटकन् भानावर आले ते क्षमा मागितली त्या ग्रन्थकर्त्याची . त्याचवेळी त्या विद्वान अशा लेखकान अंतरीचे बोल ऐकविले. इंद्रियाना लगाम संयमानेच घालावा. लगतो, हे संयमरत्न झानी

माणसाने सुरक्षित ठेवले पाहिजे. पंचेंद्रियांना लगाम घालून आत्म्याची हुकमत चालवितो तोच खरा झानी अन् तेच उत्तम संयम । सर्वश्रीना मनोमन पटले हे, अन् क्षणातच माघार घेतली त्यांनी ।

कथा - ९.

उत्तम -- तप

समस्तरागादिपरभावेछात्यागेन ।

स्व - स्वरूपे प्रतपनं विजयन तपः ॥

सर्व रागादि भावनांना त्यागून आपल्या आत्म्यात लीन होणे म्हणजेच तप सम्यकत्वभावर्पुक तप करणे याला उत्तम तप म्हणतात.

आदिनाथ भगवंताना १०० पुत्र होते. भरत व बाहुबली हे दोन पुत्र देखील त्यांचे होते. भरत हा चक्रवर्ती होणार होता. चक्रवर्ती झाल्या नंतर त्यांनी त्याच्या १९ भावाना निरोप दिला की, राज्ये मला देऊन टाका किंवा युध्दाला तयार व्हा. १८ भावांनी आपली राज्ये भरताला दिली व ते दीक्षा घेऊन रानात निघुन गेले परंतु बाहुबलीला वाटले आपण राज्य तसेच का द्यायचे, म्हणुन अहंकाराने त्याने युध्दाला तयार आहे असा निरोप भरताला पाठविला . परंतु युध्द म्हटल्यानंतर अनेकांचे प्राण जाणार म्हणुन दोघा भावात युध्द करायचे ठरविले दोघांमध्ये युध्द सुरु झाले . गदायुध, मुष्टियुध, नेत्रयुध झाले. मुष्टियुधात भरताने सुदर्शन चक्र सोडले परंतु ते बाहुबलीना नत मस्तक झाले व तीन प्रदक्षिणा घालून परत भरताकडे आले. बाहुबलीनी आपली मूठ वर उचलली भरताला मारण्यासाठी , उचललेली मूठ तशीच वर च्यावर

राहिली. ताबडतोब बाहुबलीना पश्चाताप झाला. वैराग्य उत्पन्न झाले व जंगलात तपश्चर्यसाठी निघुन गेले. बारा वर्ष तप केले त्यांच्या दोन बहिणी होत्या. ब्राह्मी व सुंदरी त्या दोघी रानात येतात. बाहुबली भगवंताच्या अंगावर वेली चढल्या , वारुळ लागले. त्यांना पाऊस, ऊन , वारा याचे कशाचेही भान राहिले नाही. परंतु या बहिणी रानात येतात व म्हणतात " भैय्या गजसे उतरो " बाहुबलीला वाटते आपण कोणत्या गजावर बसलो आहोत, त्याच्या मनात असते की मी भरताच्या पाया पडायला जाणार नाही. व ९८ भाऊ जे दीक्षा घेऊन निघुन गेलेले असतात. त्यांच्या मी पाया पडणार नाही. परंतु बहिणीचे ते बोल ऐकुन ते म्हणतात की नाही, आपले चुकले त्या भावांनी आपल्या अगोदर दीक्षा घेतली. आपण पाया पडायला गेलेच पाहिजे म्हणुन पाऊल उचलताच तोच ... त्यांना केवल झानाची प्राप्ती होते. सर्व भाऊ भरत चक्रवर्तीचे पाया पडायला येतात म्हणजे त्यांच्या मनात जोपर्यंत अहंकार होता तोपर्यंत १२ वर्ष तपश्चर्या करून देखील त्यांना केवल झानाची प्राप्ती झाली नाही. परंतु मनातील अहंकार जाताच केवलझानाची प्राप्ती झाली. म्हणजे सम्यत्वपूर्वक तपश्चर्याल महत्व आहे.

" उत्तम तपोधर्माचा विजय असो "

राजकन्या विशल्या

राम काळील गोष्ट आहे ही राम व रावण यांचे चुंबळ युद्ध सुरु झाल . बाणाचा वर्षाव नि तलवारीचा खणखणाट यांनी पृथ्वी थरथरली . राम लक्ष्मण विरुद्ध रावण नि कुंभकर्ण अस घनघोर युद्धच होते ते . रावणानं बाणामागुन बाण टाकुन खैरात केली नुसती. नी काय आश्चर्य ? एक बाण घुसला लक्ष्मणाच्या छातीत सू सू करीत. तत्काळ कर्णभेदक किकाळी फोडली लक्ष्मणान आणि धाडकन् कोसळला जमिनीवर ।

पण राम ? बंधुप्रेमानं वेडा झाला नुसता . ना अन्न ना पाणी । लक्ष्मणाला घेऊन वणवण फिरणं नि उपाय करीत राहणं. एवढंच त्याचं काम. फिरता फिरता एक विद्याधर भेटला रामाला अन् रामाने नेहमीची विनंती केली, "कृपा करा. अन् लक्ष्मणावर काही उपाय सांगा " विद्याधर चटकन् उत्तरला, " रामा, द्रोण राजा तुला माहितच असेल . त्याला आहे एक राजकन्या . तिच नांव विशल्या . तिच्याजवळ आहे औषधाचं पाणी की ज्यामुळे कोणताही रोग बरा होतो. असाच एक युध्दांत जखमामुळे बेशुद्ध झालो होतो. मी पण शिंपल्याने पाणी शिंपडण्याचा अवकाश की मी उठुन बसलो क्षणातच !

रामानी ऐकली ही बातमी ! मग काय उशीर ? दूत भरधाव धावले घोऱ्यावर बसून . द्रोणाकडे पोहोचला. त्याला मुजरा केला व म्हणाले , " महाराज , रामराजानी मागणी केली आहे विशल्याजवळ औषधासाठी . कृपा करा नि काहीही करुन औषध द्या लक्ष्मण बेशुद्धावस्थेत आहेत. " म्हणतात ना आंधळा मागतो एक डोळा नि देव देतो दोन डोळे अगदी तस्सं झालं या दूताच ! द्रोण राजा उत्तरला , " औषधाचं पाणी कशाला . विशल्येलाच घेऊन जा तिथं प्रत्यक्ष . " दूतांना तर स्वर्ग दोनच बोटं उरला . अल्पावधीतच दूत व विशल्या पोहोचले तिथं, जाताक्षणीच विशल्याने णमोकार मंत्राचा उच्चार करुन पाणी शिंपडले लक्ष्मणावर . अन् काय आश्चर्य ? लक्ष्मण झोपेतून उठल्याप्रमाणे उठला नि घट्ट मिठी मारली रामाला ! ते बंधुप्रेम पाहून पाणी वाहू लागलं सा-या लोकांच्या डोळ्यांतून ! तत्पर अशा विशल्येचं सारं काम संपलं होत आता ! म्हणूनच लक्ष्मण राम पोहोचवायला गेले तिला ! पण द्रोणांनी अति आग्रह केला नी लक्ष्मणाचं नि विशल्याचं लग्न लावून दिलं अति थाटामाटात !

विशल्या लक्ष्मणाचं जोडपं शोभू लागलं . जणू हंसाच सागरातलं जोडपच ! विशल्या अति आनंदी होती ! पण लक्ष्मणाला एक गोष्ट कांटा बोचल्याप्रमाणे बोचत होती आणि ति म्हणजे ' विशल्याजवळील औषध पाणी. ' शेवटी त्याला सहन होईना ही गोष्ट ! आणि एके दिवशी विशल्येला विचारलेही " प्रिये , औषधपाणी कशाचं करतेस तू ? " पण विशल्या चटकन् उत्तरली , " नाथ ? कशाचं ते औषध ? ते तर स्नानाच पाणी आहे माझ्या ? " आणि लक्ष्मणाला आश्चर्याल पारावारच राहिला नाही. कारण त्याला हे ही कळालं की, विशल्याच्या अंगाला स्पर्श करणा-या वा-याने देखील वेगवेगळे रोग नीट होतात. पण लक्ष्मणाची काळजी मिटण्यारेवजी वाढलीच आता. कारण ही ऋष्टी , सिष्टी की दैवी चमत्कार !

एके दिवशीची गोष्ट ! त्रिकाल ज्ञानवर्ती मुनि अवतरले तेथे फिरत फिरत ! तोच लक्षणाच्या मनातील जीज्ञासेनं डोकं उंचावलं नि लक्षणानं विनंति केली मुनीजवळ . " महाराज , काहीही करा पण विशल्येच्या औषधं पाण्याचं रहस्य सांगा मला. "

मुनि उत्तरले , " तर ऐक , विशल्या पूर्वी एका चक्रवर्तीची राजकन्या होती. विशल्या होती अति सुंदर नि अति हुशार चंद्रकलेसारखी वाढत होती दिवसेदिवस . आधीच नि त्यात यौवनावस्था ! मग काय ? अप्सराच वाटत असे ती ! नि व्हायचं तेच झालं ! शेजारच्या राजानं मागणी घातली विशल्येला ! पण द्रोणानं दिला त्याला नकार ! नकार देण्याचा अवकाश की, प्रचंड सैन्य घेऊन आला तो राजा विशल्येला जिंकण्यासाठी . पण म्हणतात ना सत्याचाच विजय होतो शेवटी ! द्रोणानंच जिंकली लढाई शेवटी . राजा गेला पळून . पण रिकामा नाही गेला तर त्याच्याजवळ होती लघुपर्ण विद्या ! त्या विद्येच्या सहाय्यानं विशल्येला सोडलं भयानक जंगलात ! अन् गेला पळून ! बिचारी नराश्रीत विशल्या ! होती तिथे एकटीच ! पण भ्याली नाही ती वज्रासारखं कठोर केलं मन आणि शरीर ! आणि करु लागली कठीण असं तप !

एके दिवशीची गोष्ट ! मग्नच होती विशल्या ध्यानांत तोच एक प्रचंड अजगर तिथे आला आणि चटकन् धरले विशल्येला ! आता गिळणार इतक्यांत विमानाची घरघर झाली आकाशांत ! विमानात एक विद्याधर. चालला होता जिनचैत्यालयाच्या दर्शनाला ! त्यानं पाहिलं - अजगराच्या तोंडात एक रुपवती स्त्री क्षणातच नेम धरला बाणाचा अजगरावर !

पण ... दयाळू विशल्येने थांबण्याची खूण केली हातानी नि म्हणाली , " हे राजा, होणा-या गोष्टी चुकत नाहीत ! अजगराने अर्ध अधिकच गिळलेच आहे मला. नाहीतरी मी मरणारच ! तेव्हा होऊ दे अजगराच समाधान मला खाऊन ! कृपा कर नि मारु नको त्याला. "नि क्षणातच नाहीशी झाली अजगराच्या पोटात .

निरिच्छ भावनेनं १२ प्रकारचं तप अहोरात्र केलं तिन आणि म्हणूनच तिचं शरीर म्हणजे असं झाले, अशी होती विशल्येची अजब कथा !

उत्तम त्याग

"शतेषु जायते शूरः सहस्रेषु च पण्डित
वक्ता दशसहस्रेषु दाता भवति वा न वा ॥

शंभरात एखादा शूर वीर असतो, हजारात एक पंडीत असेल, दहा हजारात एखादा वक्ता असतो
पण दाता आहे की नाही असे वाटावे एवढे दानशूर दुर्भिळ असतात.

घटना पौराणिक नाही. ऐतिहासिक आहे ... फार पूर्वीच्या काळातही नाही. अगदी अलिकडची दिवाण
अमरचंदाची आहे. दिवाण अमरचंदाचे नांव कोणाला ठाऊक नाही ?

जयपुर नरेशाच्या दरवारी असणा-या दिवाण अमरचंदजीची कीर्ती - ख्याती सर्व दुर पसरली
होती...

ती त्याच्या सदाचारामुळे क्षमा , दया शांती यांची ती मूर्ती होती.

पण प्रत्यक्ष राजालाच ही गोष्ट डाचु लागली . कोण समजतात हे स्वतःला ? स्वतःच्या सदाचाराचे
साधन करून आम्हाला कमी दर्जाचे ठरवितात. लोकावर अमरचंदाच्या अहिंसा धर्माचा गाढा प्रभाव पडला
आहे. ते माझ्या शिकारीचे कौतुक करण्याएवजी त्याकडे उपेक्षेने पाहतात... ... हं पहातोच आता कसे
अहिंसा धर्म पाळतात ते ...

राजाने युक्ती केली. स्वतः शिकारीला निघाला ... जाताना मोठ्या प्रेमाने दिवाण अमरचंदाला
बोलावून सांगितले . दिवाणजी आम्ही आता शिकारीला निघत आहोत... तुम्ही सोबत यावे अशी इच्छा
करूनही फायदा नाही ना ? आम्ही राजे असूनही स्नेहापोटी तुम्हाला तशी आज्ञा देत नाही ... परंतु एक
जबाबदारी यावेळी तुमच्यावर सोपवत आहे. तुम्हाला ठाऊकच आहे की आमच्या प्राणी संग्रहालयाची
देखरेख आम्ही करीत नसतो. आम्ही शिकारीला गेल्यावर आमचे प्राणी रोडावतात. यावेळी आम्ही गेल्यावर

प्राण्याची दररोज देखरेख तुम्ही करायची आहे. जातीने त्यांच्या आहारपाण्याची व्यवस्था पहायची. पशुंच्या शिकारीला जाणा-या राजाला घरातले पशु रोडवतात याची काळजी. राजा गेला . सर्व पशुंच्या खाण्याची व्यवस्था कशी करायची ? त्याला मांस कसे घालायचे...

अमरचंदानी पंचपक्वाने बनवली. त्यांची ताटे घेऊन सिंहापुढे ठेवली ... पण पुराणाची पोळी खायला सिंह थोडाच बैल आहे. - शेवटी अमरचंद पिंज-याचे दार उघडतात. सिंहापुढे येतात त्याला अहिंसा धर्माचा उपदेश करतात. म्हणतात... . तेव्हा पशुराज या अन्नाचा आपण स्विकार करावा. अन्यथा मी तुझ्या पुढे आहे. काय करायचे याचा विचार करा ! जगातलं महान् आश्चर्य घडतं सिहराज त्या पक्वान्नंचा आहार करु लागतात.

त्याच दिवशी नाही राजा परत येई पर्यंत नव्हे परत आल्यावरही हे दृश्य पाहायला भेटते. राजा अहिंस व्रताचा स्वीकार करतो तुम्हाला वाटेल यात कुठले दान ? त्यात कुठला त्याग ? अहो दुस-या जीवांना अभय देण्यासाठी स्वतःच्या शरीराचाही त्याग करण्याची तयारी - केवळ दान ! अभय दान !

मांस हाच त्याचा आहार असणा-या कूर पशूलाही मांसाहारापासून मुक्त करणारे , महान दान कोणतीही इच्छा नसताना झालेले दान -

दाता असावा कसा हे या दानाने दाखविलेच पण हे दान कसे द्यावे दाखविले दान देणारी वस्तु शुद्धच असावी, नाही का ? नाही तर सिंहाला भूक लागली म्हणुन दिलेमांसाचे दान !

विधि - दाता - द्रव्य - सुपात्र (घेणारा) या मुळे दानात विशेषतः सहज येते ।

" उत्तम त्याग धर्म की जय "

शास्त्रीय भाषेत ॲसिड - टेस्ट घेण्याचा प्रकार आहे. एखादी वस्तु ॲसिड मध्ये टिकून राहते की नाही हा त्यामागील उद्देश ! तसेच मानव - संस्कृतीचे आहे. मानवाचा विकास अनेक तापदायक गोष्टी सहन करून झाला. विरोधाने विकास होतो. असेही सत्य बाहेर आले. विकासाचा मार्ग तावुन सुलाखुन घेतल्य शिवाय स्पष्ट होत नाही. सोने ही शुद्ध होते तापविल्याने आपले जीवमजो मोतु ९८ सेंटिग्रेडवर सतत तापत आहे. तेव्हा तप ही प्रक्रिया आम्ही जन्मापासूनच स्वीकारली आहे. कारण खरे जीवन तेथुनच होते. म्हणुनच 'सूर्य' हा देव होऊन राहिला आहे. सा-या पृथ्वीला तापविण्याचे सामर्थ्य त्यात आहे.

नेमकी हीच गोष्ट तप - धर्मात आहे. आपल्या सांसारिकेत प्रपंचात अनेक विकार आपण जवळ घेतो. मनात काजळी धरू लागते. आत्म्याचे पावित्र्यही अमंगल बनते. असत्य असुया , घृणा, ब्रोध, लोभ इत्यादी विकार नित्य सोबत करित राहतात. ही सोबतच महाग पडते. आत्म्यातही अशुद्धता वाढत जाते. मग त्याला शुद्ध कसा करायचा ? त्याचे उत्तर दिले आहे. तपाने ! तप म्हणजे आचार शुद्धीसाठी केलेला प्रयत्न ! मन शुद्ध करायलाही ती उपयोगी पडतो.

संचित घाणीचा निचरा करायला तपासारखे दुसरे साधन नाही. सुंदर सुंदर देखावे पाहिले तह नेत्र होतात, सुंदर , मधुर गायनाने कान तृप्त होतात, तसेच चांगल्या संस्कार करणा-या ग्रंथाने मन शुद्ध होते. मनावर संस्कार करणे हे देखील एक तपच आहे. ग्रन्थ वाचनाला स्वाध्याय तप म्हटले आहे. आपण इतर अनेक गोष्टीचे ज्ञान करून घेतो. पण 'स्व' चे म्हणणे आपल्य आत्म्याबद्दल अज्ञानीच रहाते. त्याला जाणणे हेच खरे तप . तेच खरे ज्ञान.

तसेच शरीराला, इंद्रियांना ताब्यात ठेवायल अनशन (उपवास) , अवमोदर्य (भुक्तेक्षा कमी खाणे) , रस परित्याग (विशिष्ट रसांचा त्याग), व्रत परिसंख्यान आणि कायकलेश (शरीराला कष्टाची सवय करविणे) असे सहा बाह्य तप सांगितले आहे. तपाने शरीर कृश होते, हे खरे. पण आत्म्याचे बळ वाढते.

शिवाय उपवाद वगैरे शरीराला मानवेल अशाच पध्दतीने करायचे असतात. तपाचा हेतु इंद्रियाना आवर घालून मन व आत्मा यांची शक्ति वाढवावयाची हा आहे. असे तप देखील एक आवश्यक क्रिया आहे.

खरा त्याग

उज्जयिनी अतिशय म्हणून प्रसिध्द होती. पूर्वी गगनाशी स्पर्धा करणारे अत्युच्च असे राजप्रसाफ . तर रंगीबेरंगी रल्नांच्या राशीनी भरलेल्या भरगच्च पेठा. त्यात भर होती नाना देशांच्या वस्त्रांनी भरलेल्या दुकानाची आणि गुलहौशी अशा प्रजेची याच संपन्न अशा नगरीच्या राजपुत्रांची कथा आहे ही.

राजपुत्रांची नवे होती भर्तुहरी नि शुभचंद्र. अतिशय देखणे. जसे देखणे तसेच सदाचरणीही होते ते. चंद्रकलेसारखे वाढत होते दिवसें दिवस . अन् जिज्ञासाही वाढत होती त्या बरोबर.

एके दिवशी ची गोष्ट . मंत्रीमहाशयांनी बसवल त्यांना एका रथांत आणि भरधाव वेगात रथ आणला दाट अशा अरण्यांत . अरण्यांत पोहोचता क्षणीच थांबवला रथ त्यांनी. आणि रडु लागले मंत्री महाशय. झालेल प्रकार काय आहे हे उमगत नव्हतं राजपुत्रांना . अन् म्हणुनच प्रश्नर्थक बनले त्यांचे चेहरे!

तोच मंत्रीमहाशयांनी बोलायला सुरुवात केली.बाळानो, दशदिशा मोकळ्या आहेत तुम्हाला. तुम्ही आत्मकल्याणही करु शकता अन्यथा राजा मुंजाच राज्य युद्ध करून जिंकूही शकता. बाळानो, सांगवत नाही पण सांगतो . माझं कर्तव्य मी करतो याच प्रायश्चित काय मिळायचं असेल ते मिळे मला . पूर्ण तयारी आहे माझी त्यासाठी . पण ... आपणा दोघांना मारण्याचा धाड्स नाही माझ्यांत. राजा मुंजाला भिती वाटली तुमच्या शौर्याची. अन् दाट अरण्यांत मारण्याची आज्ञा केली मला पण सुरकुतलेले हात धजावत नाहीत. कारण तुमच्या आजोबापासून - राजेसिंह यांच्यापासून सेवा करीत आलो मी

उज्जयिनीची . अनेक भलेबुरे प्रसंग आले पण त्यातुन वाट काढली मी पण आजचा हा प्रसंग या माझ्या पांढऱ्या केसांवर येईल असं वाटत नव्हतं मला. पण राजाज्ञा पाळण्याच माझं कर्तव्य केलं पाहिजे मला - जातो मी , योग्य वाटेल ते करा. अन् खरोखरच निरोप घेतला मंत्रीमहाशयानी साश्रुनयनांनी.

झाला प्रकार अनपेक्षित होता. अधिकच अंतमुख झाले राजपुत्र या घटनेनी. ज्ञान नि शरीर भिन्न भिन्न आहेत हे पुरेपुर जाणलं होत यांनी . म्हणुनच अंगी धाडस व हिंमत असुनही राजा मुंजाला क्षमा केली त्यांनी . अन् लक्ष्मी , राज्य व कीर्ती यांना लाथाडून अरण्याचा मार्ग धरला त्यांनी. राजपुत्र शुभचंद्रानी तर ताबडतोब गाठलं साधुला अन् दीक्षा घेऊन अत्यंत कठीण व खडतर असं तप सुरु केलं !

पण भर्तृहरी ! थोडा वेगळा कुमार होता. त्यांनी गाठलं एका जटाधारी साधुला . भस्मं लावलं अंगाला . जटाही वाढवल्या अन् तंत्रमंत्राचे धडे घ्यायला केली सुरुवात . हां हां म्हणता बारा वर्ष उलटली अन् शिष्याची अविरत सेवा पाहून साधू महाराज प्रसन्न झाले. त्यांनी भर्तृहरीला दिले एक मडके ! त्यात होता एक विशिष्ट रस . त्या रसाने तांब्याचं सोनं होत होतं ,

झाले ! तपस्या ! अन् भर्तृहरीन निरोप घेतला त्या साधुचा व निघाले शुभचंद्राच्या शोधार्थ मार्गात शेकडो शिष्य मिळाले भर्तृहरीला . कारण हातात तांब्याचं सोनं होणारा घडा होताना ? ठिकठिकाणी शिष्य पाठविले शुभ चंद्राच्या शोधासाठी . असेच दिवस उलटत होते अन् शुभचंद्राचा पत्ता मात्र लागत नव्हता.

नुकतच शुभचंद्रानी ध्यान सोडलं . पहातात तो दोन सेवक उभे. अति नम्रतेन हातात घडा घेऊन . प्रणाम केला शिष्यांनी म्हणाले, " महाराज , हा रसाचा घडा पाठविला आहे. साधू महाशयानं (भर्तृहरीन) आपणासाठी . यातील रसान सोनं होत तांब्याचं . कशाला घेता व्यर्थ कष्ट ? सोडून द्या व्यर्थ तपस्या, अन् क्षणातच तो घडा ठेवला त्यानी पायाशी !

ऐकलं हे शुभचंद्रानी ! अन् आज्ञा केली त्याना " जा, अन् समोरच्या मातीतच उपडा करा हा घडा ." निघाले खरे ते शिष्य पण घडा उपडा करण्याची हिंमत नव्हती त्यांची. निमुटपणे गाठलं त्यानी भर्तृहरीला व घडलेला वृत्तांत सांगितला क्षणातच!

ऐकला भर्तृहरीनं वृत्तांत अन् लालभडक नेत्र झालं त्याचे. तावातावाने निघाला तो शुभचंद्राचार्याकडे पण शांत निर्मोही व प्रसन्न मुद्रा पाहून कुठे पळला त्याचा राग कुणास ठाऊक ? अन् नतमस्तक होऊन प्रार्थना केली त्याने . " बंधुराज, आपणाला कशाचही उण पडु नये म्हणुन १२ वर्ष तप करून मी हा सिध्दीमय घडा घेऊन मी स्वतःच आलो तुमच्याकडे तर संपवा आता आपले हे कष्ट !"

शुभचंद्राचार्यानी ओतला घडा एका शीळाखंडावर व ते शांतपणे उत्तरले. " बंधुराज , सोनच मिळ्वायचं होत तर १२वर्ष कठीण तपस्येची मुळीच आवश्यता नव्हती. वडिलार्जित उज्जियिनीचं ऐश्वर्य काही कमी नव्हतं . आपल्या अंगच्या पराक्रमानं आपण मुंजाचा पराभव करून ऐश्वर्य प्राप्त करु कां शकत नव्हतो ? घर दार सोडून अरण्याचा रस्ता कां सोनं मिळण्यासाठी धरला ? नाही. मुळीच नाही . सोनं, नाणं , पैसा , अडका, राज्य हे सारं नाशवंत आहे. पुन्हा जर सोन्याचा मोह धरून ते कमविण्याच्या प्रयत्नाला लागलो तर अरण्याचा रस्ता धरून काय उपयोग ? तर हे बंधुराजा , सावध हो, सुवर्णाचा मोह सोड. विचार कर अन् आत्मकल्याण कर." असे म्हणुन शुभचंद्राचार्यानी सहज मूठभर माती फेकली समोर. तो सारा पहाडच सुवर्णमयी झाला. अन् हे पाहुन तर भर्तृहरी दिडःमुख झाला आश्चर्याला पारावारच राहिला नाही त्याच्या.

तोच शुभचंद्राचार्य पुन्हा म्हणाले - कोणत्याच सिध्दीसाठी केलं नाही मी तप . आत्म्याला या भवसागरापासुन सोडवणं हेच माझं ध्येयं . सुवर्ण , रत्न , माती व दगड सारं काही सारखच आहे मला तर बंधुराजा , सावध हो अन् पुन्हा विचार कर.

भर्तृहरी चटकन् जागाचं झाला या शुभचंद्राचार्याच्या भाषणांनी . मुनीच्या पायावर डोकं ठेवलं त्यानी अन् विनंती केली त्यांना, " क्षमा असावी, ज्या गोष्टीसाठी आपण वनांत आलो तोच गोष्ट मी विसरलो . आपण मात्र पावन करून घ्याव आपण - - भगवान शुभचंद्राचार्यानी दीक्षा दिली भर्तृहरीला.

आकिंचन्य म्हणजे जवळ जवळ सर्व स्वीकृत - भावनेचा त्याग. आपणास प्राप्त झालेले वैभव, ऐश्वर्य , सत्ता , अधिकार , तारुण्य हे सारे आत्म्याचे वैभव नाही. पुण्यकर्मानी दिलेले ते लेणे आहे. ते लेणे अलिप्त भावनेने स्वीकारायचे. एकदा चामुण्डरायानी आपली विजयी तलवार आचार्य सिंहनंदीना अर्पण केली. आचार्य म्हणाले, " माझ्याकडे असलेले अकिंचनत्व हेच शस्त्र आहे . य शस्त्राने सारे सप्राट जिंकले जातात. तुझी ही विजयाशालिनी तलवार श्रेष्ठ नसुन तुझ्या आत्म्यातील अनंत पराक्रमवृत्ती ही श्रेष्ठ आहे. ते तुझे सामर्थ्य तू आत्म - कल्याणासाठी आणि शत्रुसंहारासाठी वापर.

शिवाजी किती निस्पृह होते याचेही उदाहरण इतिहासांत सापडते . त्यांना राज्य - दौलतीचा मोह नव्हता . महाराष्ट्रालाच नव्हे तर भारतभूमीला स्वराज्य मिळवून देण्यासाठीच त्यानी जीवन वेचले . एकदा समर्थाच्या झोळीत त्यांनी राज्याच्या सनदा अर्पण केल्या. किती थोर राजा ! सारे सामर्थ्य, वैभव त्यागी पुरुषाना अर्पण केले. असे कां ? तर हे सारे वैभव जनतेचे आहे . स्वतःचे नाही. म्हणजेच परिग्रहाचा स्वीकार करणारे मन हे सदैव रोगी राहते . कारण मोहाने विशुद्ध मनावर आक्रमण केलेले असते. मोह, आसक्तीने वस्तूना उपभोगण्यात स्वारस्य नाही. त्यातुन खरा रस निर्माण होत नाही. जे अलिप्त राहुन जीवनाचा उपभोग घेतात ते सदैव आनंदित राहतात . कारण त्यांना हे माहिती असते की संपत्ती , वैभव , ऐश्वर्य , सत्ता याचे जीवन क्षणभंगुर आहे. शिवाय सा-यांना तो उपलब्ध होत नसल्याने, ज्यांना तो मिळत नाही ते त्यांच शत्रु बनतात.

सारे विश्व सौंदर्याने भरलेले आहे. त्यात साठवून ठेवण्यासारखे काय आहे ? त्याचा संग्रह करावयाचा तर सारे विश्वाएवढंच घर नको कां ? सूर्य प्रकाश , स्वच्छ हवा, प्रसन्न वातावरण, निसर्ग हे सारे सोने - चांदीपेक्षा श्रेष्ठ नाही का ? परंतु आम्ही सोने -- चांदीला श्रेष्ठ ठरवून आपले संपूर्ण आयुष्य त्यासाठीच खर्च करतो.

म्हणुन भगवान महावीरांनी राज्य - वैभव , ऐश्वर्य , सत्ता यांचा त्याग केला. अगदी फ़कीर झाले. सर्व चिंतेतुन मोकळे झाल्याशिवाय साधना सफल कशी होणार ? सर्वस्वाचा त्याग म्हणजेच आकिंचन्य ! जिथे शरीरही आपले समजायचे नाही तेथे अन्य वस्तुंची काय कथा ?

परवस्तु संबंधीचा थोडासाही मोह माणसाला सत्यापासुन परावृत्त करतो. जगांत जी अशांति आहे . झगडे - युध्द आहेत त्याचे कारण हेच आहे. परिग्रह भावनेने माणुस उन्मत्त होतो. इतरांना हीन लेखतो. अहकारी बनतो. परिग्रहाच्या संरक्षणासाठी इतरांचे प्राण त्याला कवडी मोलाचे वाटतात. आकिंचन्य म्हणजे सत्याशी केलेली मैत्री , सर्व प्राण्याशी केलेला सहकार हिंसात्मक भावनेचा त्याग ! आकिंचन्य हा विश्वाचाच धर्म आहे. ते एक सूक्ष्म - सत्य आहे. विचार केल्यावर हे पटते की जगातील सर्व पदार्थ नित्य बदलत राहणारे आहेत. ते कुणाच्याही मालकीचे कधी झाले नाहीत आणि होणार नाहीत . मग त्या पदार्थासाठी आपले आनंदमय जीवन कां दुःखी बनवायचे ?

जीवन म्हणजे आनंद हो समीकरण जर पटत असेल तर आकिंचन्य धर्माची श्रेष्ठता पटलीच पाहिजे.

उत्तम आकिंचन्य धर्म

महाराज आपल्या भ्राताश्रीचा तपास लागला आहे. फ़ार भयंकर अवस्था आहे. एका पहाडावर बसले होते. अंगावर कपडाही नाही. त्याच्याजवळ भोजनाची वगैरेही व्यवस्था नाही. कधीतरी चार-आठ दिवसातुन कोणाच्या तरी घरी आहाराला जातात. नीरस भोजन करून येतात हां, लोक खुप आदरातिथ्य करतात त्याचे, उत्तमोत्तम, पक्वान्न करतात ... पण ते काही येत नाहीत . अतिथी सत्कार हा तर

गृहस्थाचा धर्मच आहे. पण शुभचंद्राला तो स्वीकारणे अवघड वाटत असेल... मी ओलखतो त्याला. लहानपणापासुन आणि क्षत्रियांचे अनन्य असे दान स्वीकारताना काय यातना होत असतील त्याला ?

भर्तृहरी ऋषीचे मन बंधु प्रेमाने कळवळ्ये, " भर्तृहरी आणि शुभचंद्र " राजा मुंजाचे हे दोन पुत्र अत्यंत शूर वीर. पण अंगभुत गुण देखील सज्जनांचे वैरी ठरतात. कस्तुरीच कस्तुरी - मृगाचा बळ घेते . सुंदर कातङ्यासाठी सौंदर्य प्रसाधना - क्रुर पशू मारले जातात. अरे ! भर्तृहरी आणि शुभचंद्राच्य पराक्रमामुळे राजा मुंजाचे बंधु भीम भयभीत झाले. आज ही छोटीशी मुले ... पण राज्याचे वारस तीच होणार , मला राज्य मिळणार नाही . मग ते त्यांच्यावर मारेकरी घालण्यचा डाव करतात. ते ऐकुन दोघा बंधुना वैराग्य येते. केवढा हा लोभ केवळ राज्याच्या मोहापोटी कपटाने स्वतःच्या रक्ताचा घोट घ्यायचा . नकोच आम्हाला हा राज्यभोग ... राज्यमोह...

दोघे बंधु गृहत्याग करून दोन दिशेला जातात भर्तृहरी एक आश्रम काढतात. त्यांचा शिष्य परिवारही वाढतो आश्रमाच्या प्रयोग शाळेत दिवस - रात्र श्रम करून त्यांनी एक रसायन शोधून काढलेले असते ते लोखंडावर टाकले तर त्याचे सोने होईल.

इकडे शुभचंद्र एकांत तप साधन करतात. दिगंबर दीक्षा धारण करतात. आत्मच्या प्रयोग शाळेत रात्रंदिवस श्रम करतात त्यांनी तत्त्वाचे रसायन शोधून काढले ते प्राशन केले. तर प्रत्येक जीवाला शाश्वत आनंदाची प्राप्ती होईल. पण भर्तृहरी ऋषीना हे काय ठाऊ ? त्याना रसायनाची प्राप्ती झाल्यापासुन भावाची सारखी आठवण येऊ लागली कधी देईन त्याला हे ज्ञान आता मी सुखात ठेवीन म्हणुन त्यांनी शिष्याना सर्वत्र पाठविले . शिष्याकडुन शुभचंद्राची ही बातमी ऐकुन भर्तृहरीना खुप दुःख होते ते म्हणतात. तू त्यान घेऊन का आला नाहीस .

ते एकही शब्द बोलत नाहीत

अरे आहेच तो स्वाभीमानी , तो यायचा नाही.

हे कसं शक्य आहे. या रसायनाने तर फ्रक्ट लोखंडाचे सोने होते. पण या शुभचंद्राने तर दगडाचे सोने केले. सांग सांग शुभचंद्रा कोणती शक्ती लागलीय तेला ?

तु ही रसायनाची बाटली घेऊन त्यांच्याकडे जा व त्याला देऊन ये. शिष्य गेल्या पावली परत आला. उत्तर एकच महाराज ते बोलत नाहीत. डोळे उघडुन माझ्याकडे पहात देखील नाहीत ' तु सांगितलेस गुण का मी भर्तृहरीकडुन आलो म्हणुन व या रसायनाचा गूण सांगितलास का? हो. सांगितला तरीही ते डोळे उघडत नाही ? नाही.

तर मग मला निघाले पाहीजे. भर्तृहरी ती रसायनाची बाटली घेऊन आपल्या शिष्य परिवारासह निघतात. आचार्य शुभचंद्रदेव पहाडावर तप करत असतात. तेथे येताच शुभचंद्राची शांत मुखमुद्रा - - - ध्यानलीन अवस्था पण - - - भर्तृहरीना रडु फुटत असते. आवढा गिळुन ते म्हणतात - " शुभचंद्रा " काय रे ही अवस्था तुझी ? घे हे सुवर्ण प्राप्तीचे रसायन - - - -

शुभचंद्र डोळे उघडतात - - - हे बघ - - या लोखंडाचे सोने झाले आहे.

भर्तृहरी मुनि ती बाटली घेतात - - -

भर्तृहरी आपल्या शिष्याकडे पहातात --- पहा मी वळविले की नाही मन ?

दुस-याच क्षणी शुभचंद्र ती बाटली रिकामी करतात - -

अरेरे - - काय करतोस हे एवढे अमुल्य रसायन - - - ?
पण तेवढात आश्चर्य घडते.

बंधू " सोने माती, दगड , लोखंड यात फ्रक काय ? "

ही सारी मातीच आणि सोने हवे असेल तर राज्यत्याग करण्याची काय आवश्यकता होती ?

लोखंडाची सोने होईल . ही अजीबाची शक्ती - - - पण जीवामध्ये अनंत शक्ती शाश्वत आनंद प्राप्तीची शक्ती - - -

भर्तृहरीचे डोळे उघडतात ते सर्व बाह्य व आंतरिक प्रिग्रहाचा त्याग करतात - - मूनी दीक्षा धारण करतात उत्तम आन्तिक्षय व्रताचे धारी बनतात.

उत्तम आकिंचन्य धर्माचा विजय असो.

उत्तम ब्रम्हचर्य - धर्म

ब्रह्म म्हणजे आत्मा. अत्यंत शुद्ध असा आत्मा. त्याची स्तुती वैदिक ऋषीनी केली आणि जैनांनीही केली. शंकराचार्य तर म्हणाले की ब्रह्म हेच सत्य आहे. तेच सुंदर आहे. तेच सत्य आहे. विश्वातील सर्व श्रेष्ठ वस्तु म्हणजे आत्मा. आणि चर् या धातुपासुन चय किंवा चर्या असा शब्द झाला. चर् म्हणजे प्रवास करणे , राहणे, निवास करणे, आत्माच्या क्षमा - मार्दव आदि गुणांत सदैव राहणे म्हणजे ब्रम्हचर्य.

पण त्याला दुसराही अर्थ आहे स्त्री संबंधीच्या अभिलाषेला - इच्छेला किंवा वासनेला जिंकणे म्हणजे ब्रम्हचर्य . स्त्रीच्या दृष्टीने पुरुषासंबंधीच्या अभिलाषेला जिंकणे म्हणजे ब्रम्हचर्य. या अभिलाषेने माणुस शारीरीक किंवा मानसिक दृष्ट्या लाचार बनतो. हीन बनतो. शारीरीक तेजस्विता कमी होते. बौद्धीक हासालाही ही वासना मदत करते. म्हणुन स्त्रीसंबंधीची किंवा पुरुषा - संबंधीची वासना निग्रहाने, विवेकाने, ज्ञानाने कमी करणे म्हणजे ब्रम्हचर्य.

केवळ विवाह न करणे म्हणजे ब्रम्हचर्य नव्हे . ब्रम्हचर्य हे एक व्रत आहे. ती एक साधना आहे. ते एक असे शस्त्र आहे की ज्यामुळे क्रोधादि विकार, भौतिक लालसा , परिग्रहाची अभीलाषा यांना सहज जिंकता येते. काम - वासना प्रवृत्ती सर्व प्राण्यामध्ये असतेच . परंतु ती संयमित नियंत्रित असली तर सुंदर गृहस्थी जीवन जन्माला येते. पूर्वी राम, लक्ष्मण, भीम इत्यादी वीरांची मालिका आपण रामातणांत पाहतो. त्या वीर पुरुषांचा जन्म देखील असाच संयमित व व्रतनिष्ठ घरी झालेला असतो.

ब्रम्हचर्य व्रताने मनातील धैर्य, वीरवृत्ती , पराक्रम, बुध्वी - मता, कुशाग्रता इत्यादी गुणांचा विकास होतो. शरीर निरोगी राहते. आणि निरोगी, बलिष्ठ शरीरच धर्माची उपासना करु शकते. म्हणुन गृहस्थाने देखील केवळ पुत्रप्राप्तीसाठीच स्व - दार संतोष व्रत घ्यावे. परस्त्रीयांना आई-बहिणीप्रमाणे मानणारे व तसे वागणारे सज्जनच स्तुतीला पात्र आहेत. रावणाने परस्त्रीची अभिलाषा धरली. त्यालाही प्राण घालवावे लागले. दुर्योधनाने द्रोपदीची इच्छा केली. त्यालाही त्याचे प्रायश्चित भोगावे लागले अशी अनेक उदाहरणे डोळ्यापुढे असुनही स्त्रीसंबंधीची अभिलाषा कमी होत नाही. याचे कारण मानसिक तयारीच केली जात नाही.

आजच्या सा-या कथा - कांदब-यातून , सिनेमातून जे संस्कार होतात त्यामुळे पुरुषांची स्त्रियांची मने वाईट कामाला प्रवृत्त होतात. मग ब्रम्हचर्याची महती त्यांना कशी पटणार ? ब्रम्हचर्यासाठी मनोनिग्रहाबरोबर चांगल्याची संगत, चांगल्या ग्रन्थाचे वाचन, घरातील स्वच्छ व निर्मळ वातावरण आवश्यक आहे. जीवनात जो आनंद येतो तो स्त्री - पुरुष विषयक स्वच्छ मनाने. म्हणुन ब्रम्हचर्यासाठी निष्ठापूर्वक संयम व तोहि

ज्ञानाने व विवेकाने जागृत केला पाहिजे . म्हणुनच ब्रम्हचर्य ही एक फार मोठी शक्ती आहे. त्या शक्तीचा संचय केला तर जीवनांत नवा उत्साह, जोम आणि जीवनसंबंधी खरे खुरे प्रेम निर्माण होईल. राष्ट्राचे महान सामर्थ्य मनाने, आचरणाने व शरीराने खंबीर तरुण पीढीवर अवलंबून असते. त्या सामर्थ्याचा पाया ब्रम्हचर्य आहे.

ब्रह्मचर्य धर्म हा सर्व मानव जीवनाच्या मंदिराचा सुवर्णमय कलश होय. पर्युषणपर्वाच्या निमित्ताने ब्रह्मतेजाने तळपणारा समाज निर्माण क्वावा.

अनंतमतीची गोष्ट

एक होता शेटजी. त्याच नांव होत प्रियदत्त. अति धर्मात्मा व पुण्यात्मा. धर्म ध्यानात नेहमीच तत्पर. व्रतवैकल्यांन नेहमीच स्थिर. त्याना होती एक मुलगी. तिच नांव अनंतमती. म्हणतात ना जशी बीज तशी फळ. शेटजी जसा धर्मात्मा तशीच होती ती मुलगी.

अशीच एकदाची गोष्ट. अष्टान्हिकाचा पवित्र काळ सुरु होण्यापूर्वीचा दिवस. शेटजी गेले मंदिरात, अनंतमतीला बरोबर घेऊन. तेजस्वी अशा मुनीच नुकतच आगमन झालेल. आपोआपच प्रियदत्ताने ठरविले ब्रह्मचर्य घेण्याचे. अन् त्यानी व्रतघेतलेही आठ दिवसाचे. पाहिले ते अनंतमतीने. नि तिनेही हृष घेतला व्रत घेण्याचा म्हणतात ना बालहृष व स्त्रीहृष राजहृष यापुढे सारी दुनियाच फिकी. तसच झालं. अन् तिलाही व्रत दिलं ८ दिवसापुरत !

हां हां म्हणता दिवस जाऊ लागले अन् अनंतमतीने यौवनावस्थेत प्रवेश केला. आता अनंतमती म्हणजे एक देवताच वाटु लागली. अन् प्रियदत्तानेही विचार केला. तिच्या लग्नाचा रवल लग्न तिच. अन् तयारी सुरु झाली घरात सहजच अनंतमतीनं विचारलं "बाबा कसली, ही तयारी?" प्रियदत्तानं उत्तर दिलं. "बेटा, लग्न ठरवित आहे तुझं ! " अन् त्याक्षणी अनंतमतीने नकर दिला लग्नाला ती उत्तरली, "व्रत म्हणजे का थऱ्हाचं कास आहे ? व्रत घेताना ते मी आजन्म पाळीनं असा निश्चय होता माझा. त्यात मी बदल करणार नाही. " अन् नाईलाज झाला प्रियदत्त शेटजीचा. इकड अनंतमतीचा काळ जाऊ लागला. पूजेत. स्वाध्यायात अन् ध्यान करण्यात.

एके दिवशीची गोष्ट. चैत्राचे दिवस होते ते अन् अनंतमती बसली होती झोक्यावर. चढता चढता उंच चढला झोका अन् त्याच वेळी झाडपं पडली तिच्य अंगावर. एका विद्याधराने पळळवलं तिला. विमानातुन

जात असताना पाहिलं होतं तिला . अन् तिच्या सौंदर्याची भुरळळच पडली होती त्याला . पण नाईलाजच होता तेव्हा. कारण बरोबर त्याची पत्नी होती. म्हणुन पत्नीला सोडुन नंतर आला होता तो अनंतमतीला धरण्याचच अवकाश. तोच विद्याधराची पत्नी प्रकट झाली तिथं अन् तिने कडकलक्ष्मीचाच अवतार धारण केला.

त्याच क्षणी विद्याधराने टाकुन दिलं तिला अरण्यात बिचारी असहाय अनंतमती ? धाय धाय रडायला लागली. इतक्यात एक भिल्लाचा राज पोहोचला तिथं . अन् अगदी वेडापिसा झाला ते अप्रतिम सौंदर्य पाहून ! चटकन् घरी नेल तिला व अतिग्रसंग करण्याचा प्रयत्न केला. पण शासन देवतेने मार दिला त्याला अन् मग त्या भिल्लाने देऊन टाकले अनंतमतीला एका व्यापा-याकडे. हाच इतिहास तेथेही घडला पुन्हा अन् मग अनंतमतीचा लिलाव झाला बाजारात . व शेवटी ति आली एका वेश्येच्या घरी. वेश्येनेही फ़ार प्रेम केलं तिच्यावर धाकही दाखवला. भिती पण दाखवली . खुप खुप मारल. पण अनंतमती ढळली नाही तिच्या व्रतापासुन ! अन् शेवटी ढकलुन दिले अनंतमतीला रस्त्यांत त्याचवेळी परमपुज्य कमलश्री आर्यिका चालल्या होत्या रस्त्यातून . त्यांनी अनंतमतीला पाहिलं नि घेऊन गेल्या त्यांच्याबरोबर.

अनंतमतीचे जीवन व्यवस्थित चाललं . आर्यिकेची सेवा घडत होती तिच्य हातून. अन् इकडे तिचे वडिल प्रियदत्त शोधुन शोधुन दमले बिचारे अन् तीर्थयात्रेस निघाले निराश होऊन . एकदा आले ते अयोध्यानगरीत . अन् त्याच्या मित्रानी घरी बोलावलं त्याना जेवायला गेले घरी अन् त्याच लक्ष गेल रांगोळीवर रांगोळी पाहताक्षणीच रडायला लागले.

त्याचक्षणी त्यांचा भित्र जिनदत्त याने कारण विचारले. प्रियदत्त एवढेच बोलले त्या स्त्री ची भेट घावयाची आहे मला ! अन् मग रांगोळी घालणारी स्त्री आली. क्षणातच ! तीच होती अनंतमती. स्वयंपाक करून व रांगोळी घालुन निघुन गेली होती जिनमंदिरात ! कारण अनंतमती सुगरण होती ना ? अन् जिनदत्ताच्या पत्नीनी बोलावल होत तिला घरी !

पिता पुत्रीच मिलन घडले अन् पित्याची अनुज्ञा घेऊन अनंतमती आर्यिका बनली. साध्वी बनली.

